

«ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ» ԿՐԹԱՀԱՄԱԼԻՐ

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԹԵՄԱ՝ Հուլիսամյային ոլորտի գնահատումը ն/դ տարիքում

Կատարող՝ Աստղիկ Խենյան

Երևան 2023

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ.....3

ԳԼՈՒԽ 1. ՆԱԽԱԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԱՐԻՔԻ ԵՐԵԽԱՅԻ ՀՈՒՋԱԿԱՄԱՅԻՆ ՈԼՈՐՏԻ ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ, ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՉԱՓՈՐՈՇԻՉՆԵՐԸ ԵՎ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺՆԵՐԻ, ԾՆՈՂՆԵՐԻ ԴԵՐՆ ՈՒ ԳՈՐԾԱՌՈՒՅԹՆԵՐԸ

1.1. Նախադպրոցական տարիքի ընդհանուր հոգեբանական բնութագիրը.....4

ԳԼՈՒԽ 2. ՀՈՒՋԱԿԱՄԱՅԻՆ ՈԼՈՐՏԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ Ն/Դ ՏԱՐԻՔՈՒՄ ԵՎ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՉԱՓՈՐՈՇԻՉՆԵՐԸ

2.1. Ն/դ տարիքի երեխայի հուզականային ոլորտի զարգացումը սոցիալական միջավայրում.....7

ԳԼՈՒԽ 3. Ն/Դ ՏԱՐԻՔԻ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ ՀՈՒՋԱԿԱՄԱՅԻՆ ՈԼՈՐՏԻ ԵՎ ՄԻՋԱՆՁՆԱՅԻՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԽՏՈՐՈՇՈՒՄ

3.1. Հուզականային ոլորտի խնդիրների շտկման խաղային միջոցներ.....11

3.2. Փորձարարական հետազոտության արդյունքների վերլուծություն.....14

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ.....17

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ.....19

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Յուրաքանչյուր տարիքային փուլում երեխայի մոտ առաջանում են որոշակի պահանջմունքներ: Հոգեկանի զարգացման խախտումները խանգարում են այդ պահանջմունքների բավարարմանը: Հետևաբար, հոգեկան առողջության հիմքը, օնտոգենեզում երեխայի լիարժեք զարգացումն է: Ն/դ տարիքում առաջատար է խաղային գործունեությունը, քանի որ խաղը առավելագույնս նպաստում է սոցիալական փորձի, սոցիալական դերերի և հարաբերությունների յուրացմանը: Ն/դ տարիքում էական փոփոխությունների է ենթարկվում երեխայի հուզական ոլորտը: Սոցիալական զարգացման ընթացքում զարգանում է նախադպրոցականի ինքնագիտակցությունը, սեփական վարքը գնահատելու կարողության ձեռքբերումը: Կարևորվում է մանկավարժական արդյունավետ մեթոդների, ճիշտ ընտրված ռազմավարությունների կիրառումը, երեխայի համակողմանի ուսուցման և զարգացման համար, որով էլ պայմանավորվում է թեմայի արդիականությունը:

Աշխատանքի հիմնական նպատակն է՝ համապատասխան գրականության վերլուծության օգնությամբ ուսումնասիրել ն/դ տարիքում, երեխաների հուզականային ոլորտը.

- Ի՞նչ մեթոդներով է այն գնահատվում,
- Որոնք են ն/դ տարիքի երեխաների հուզական և սոցիալական զարգացման հիմնական չափորիչները,
- Ն/դ տարիքի երեխաների հուզականային ոլորտի և միջանձնային հարաբերությունների ախտորոշման, հոգեբանական և մանկավարժական ինչպիսի գործիքներ կան,
- Ինչպիսի ազդեցություն է ունենում ընտանիքը՝ որպես առաջնային սոցիալական ինստիտուտ, և մանկավարժական հաստատությունները՝ որպես երկրորդային միջավայր, երեխայի զարգացման և հուզականային ոլորտի ձևավորման գործում, պահպանելով մանկավարժահոգեբանական առողջ մթնոլորտը:

**ԳԼՈՒԽ 1.ՆԱԽԱԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԱՐԻՔԻ ԵՐԵԽԱՅԻ ՀՈՒՁԱԿԱՄԱՅԻՆ ՈԼՈՐՏԻ
ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ, ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՉԱՓՈՐՈՇԻՉՆԵՐԸ ԵՎ
ՄԱՆԿԱՎԱՐԺՆԵՐԻ, ԾՆՈՂՆԵՐԻ ԴԵՐՆ ՈՒ ԳՈՐԾԱՌՈՒՅԹՆԵՐԸ**

1.1. Նախադպրոցական տարիքի ընդհանուր հոգեբանական բնութագիրը

Նախադպրոցական տարիքում ընդլայնվում են երեխայի սոցիալական շփումները, երեխան հիմնականում սկսում է հաճախել մանկապարտեզ, զարգանում են նրա ինքնուրույնությունն ու ինքնասպասարկման հմտությունները: Մեծ կարևորություն ունի դերասյուժետային խաղը, որի միջոցով երեխան ճանաչում է աշխարհը, յուրացնում սոցիալական դերերն ու հասարակության մեջ առկա կանոնները: Իմացական գործընթացները հիմնականում ոչ կամային բնույթ են կրում, երեխան հեշտությամբ շեղվում է, հիշում է այն, ինչ իրեն հետաքրքրում է [1]:

Իմացական ոլորտ

- Ուշադրությունը և հիշողությունը հիմնականում ոչ կամային բնույթ են կրում, սակայն խաղային գործունեության շնորհիվ աստիճանաբար սկսում են զարգանալ կամային ուշադրությունն ու նպատակաուղղված մտապահումը: Օրինակ՝ երեխան կարողանում է առավել երկար ժամանակ առանց շեղվելու կենտրոնանալ աշտարակ կառուցելու կամ տիկնիկին կերակրելու վրա:
- Մտածողությունն այս տարիքում ակնառու գործնականից դառնում է ակնառու պատկերավոր, որի շնորհիվ երեխան կարողանում է մտածել ոչ միայն առարկան տեսնելով, այլև դա պատկերացնելով:
- Ամբողջությամբ ձևավորվում է երեխայի խոսքը, ընդլայնվում է բառապաշարը:
- Շատ վաղ զարգացած է այս տարիքի երեխաների երևակայությունը, ինչի արդյունքում նրանք հաճախ դժվարանում են տարբերել իրականը երևակայականից [1, էջ 41]:

Հուզականային ոլորտ

- Երեխան սկսում է ընկալել սեփական անձն առանձին, ինչի արդյունքում ձգտում է ավելի մեծ ինքնուրույնության, զարգանում են ինքնասպասարկման հմտությունները (ինքնուրույն ուտել, հագնվել, օգտվել սանհանգույցից և այլն):
- Եթե նախկինում երեխայի վարքն ավելի շատ կախված էր արտաքին պայմաններից, այս փուլում երեխան սկսում է որոշել, կարգավորել սեփական վարքը և հույզերը: Ձևավորվում է սեռային պատկանելիության զգացումը և դրան համապատասխան՝ սեռադերային վարքը: Այսինքն՝ երեխան սկսում է հասկանալ, որ ինքը տղա է կամ աղջիկ, և կրկնօրինակել իր սեռի մեծահասակներին բնորոշ վարքը:
- Տվյալ փուլի ավարտին ձևավորվում են ինքնագիտակցությունը (սեփական անձի մասին պատկերացումների համակարգը) և ինքնագնահատականը: Վերջինիս ձևավորման հարցում առանցքային նշանակություն ունեն ծնողների կողմից երեխայի վարքին տրվող արձագանքները:
- Ձևավորվում է սեռային պատկանելիության զգացումը և դրան համապատասխան՝ սեռադերային վարքը: Այսինքն՝ երեխան սկսում է հասկանալ, որ ինքը տղա է կամ աղջիկ, և կրկնօրինակել իր սեռի մեծահասակներին բնորոշ վարքը:
- Տվյալ տարիքային փուլին բնորոշ են որոշակի վախեր, անհանգստություններ: Առավել հաճախ հանդիպում են մթությունից, մենակությունից, փակ տարածությունից, հեքիաթի կամ մուլտֆիլմի հերոսներից, կենդանիներից վախերը: 5-6 տարեկանին մոտ երեխան կարող է հետաքրքրվել «մահ» երևույթով, դրա հետ կապված հարցեր տալ: Դրական պայմանների դեպքում այս վախերը տարիքային տվյալ փուլի ավարտին մեծ մասամբ անցնում են [1, էջ 41]:

Սոցիալական ոլորտ

- Հիմնականում հենց այս տարիքում երեխան սկսում է առավել ակտիվ ներգրավվել սոցիալական միջավայրում, հաճախել մանկապարտեզ, շփվել հասակակիցների հետ, յուրացնել հասարակության մեջ ընդունելի վարքի ձևերը և այլն:
- Երեխայի համար շատ կարևոր նշանակություն է ձեռք բերում խաղը, հատկապես դրա դերասյուժետային տեսակը, որի միջոցով նա վերարտադրում է մեծահասակների կյանքը, զարգացնում է կամքը, կանոններով խաղալու հմտությունները և այլ կարևոր հատկանիշներ: [1, էջ 40]:

Այսպիսով, ն/դ տարիքի ավարտին երեխան ձեռք է բերում ավելի մեծ ինքնուրույնություն, զարգանում են ինքնասպասարկման հմտությունները, խաղի և մեծահասակների հետ շփման միջոցով յուրացնում է ընդունելի վարքի ձևերն ու կանոնները, սովորում է ավելի լավ կառավարել իր վարքն ու հույզերը:

**ԳԼՈՒԽ 2. ՀՈՒԶԱԿԱՄԱՅԻՆ ՈԼՈՐՏԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ Ն/Դ ՏԱՐԻՔՈՒՄ ԵՎ
ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՉԱՓՈՐՈՇԻՉՆԵՐԸ**

**2.1. Ն/դ տարիքի երեխայի հուզականային ոլորտի զարգացումը սոցիալական
միջավայրում**

Ընտանիքին բնորոշ են ճանաչողական, զարգացնող, սոցիալականացնող, տեղեկատվական, արժեքային, վարքի կարգավորման, դաստիարակչական, հաղորդակցման և այլ գործառույթներ: Գնահատողական գործառույթի շնորհիվ ավագ սերնդի աշխարհաճանաչողության փորձը, կենսական պատկերացումները, նորմերը հաղորդվում են հաջորդ սերնդին [2]:

Երեխայի ճանաչողական և հուզականային ոլորտների զարգացման գործում մեծ ազդեցություն ունեն ընտանեկան ավանդույթները, միջսերնդային, ներընտանեկան փոխհարաբերությունները, ընտանիքի պատմությունը և բառապաշարը, խոսքային կառույցները, արտահայտչամիջոցները, ծնողի կամ մեծահասակի պահվածքը, սաստում, ոգևորում կամ արհամարհանք արտահայտող հայացքը, ժպիտը, ժեստերը [4]:

Մեծ է դաստիարակության դերը, մարդու ձգտումը դեպի ինքնուրույնության: Վարքի կարգավորման ավտորիտար ոճը (ժխտական նախադասություններ, ժխտողական, պատժող և արգելող միջոցներ, ժխտական և հարկադրական քերականական կառույցներ՝ չի կարելի, պետք է, ստիպված ես, պարտավոր ես և այլն) ճանաչողական և հուզականհոգեբանական մեծ ազդեցություն են ունենում երեխայի վրա [5]:

Խոսքային միջոցներով երեխայի հուզականային ոլորտի վրա ընտանիքի ազդեցության առումով հետաքրքիր է Գ. Կրայզի մոտեցումը, ըստ որի՝ ճանաչողական կարողությունների զարգացումը դիտարկվում է էթնոմշակութային տարբերությունների համատեքստում: Ըստ նրա՝ գերմանացի ծնողներին հատուկ է իրենց երեխաների հետ տիրական, առարկություններ չհանդուրժող տոնով խոսելը,

մինչդեռ ամերիկացի ծնողներն ամենից առաջ ձգտում են բավարարել երեխաների ցանկություններն ու պահանջները: Այդ միտումների հիմքում ընկած սոցիալական արժեքները մասամբ փոխանցվում են մոդալ /եղանակավորող՝ պետք է, հարկ է/ բայերի միջոցով [5, էջ 384]:

Ավտորիտար ոճի դաստիարակությունը կամ գերուշադրությունը երեխայի գործողություններում, հաճախակի հանդիպող արգելքները կարող են հետագայում բերել մոտիվացիայի, ինքնուրույնության հետ կապված խնդիրների, խնդիրների լուծման դժվարության, սոցիալական միջավայրում ինքնաներկայանալու դժվարությունների: Մարդու վարքի բովանդակությունը մեծամասամբ կախված է սոցիալական ինստիտուտների ազդեցության ձևից: Ընտանիքը, որպես առաջնային սոցիալական ինստիտուտ, հիմքն է հանդիսանում անձի հետագա աճի, դաստիարակության ինչպիսի միջոցներ են կիրառվում, արդյունավետ է դա, թե ոչ, ինչպիսի դիրքորոշումներ են ամրապնդվում երեխայի մոտ հետագայում, ինչպիսի ազդեցություն կարող է դա ունենալ [4]:

Դաստիարակության տարբեր ձևերի կիրառումը մեծ ազդեցությունը է ունենում երեխայի հետագա զարգացման վրա: Օրինակ, երբ ծնողը կիրառում է դաստիարակության՝ գերհոգատարությունը, գերխնամքը, <<Երեխան ընտանիքի կուռք>> դարձնելով՝ <<Դու պետք է լինես ամենալավը, ամենապատասխանատուն>>, այսինքն, տրվում է երեխային դիրքորոշումներ, ծրագրավորում են սցենարներ, և արդյունքում երեխան սկսում է ծնողների սպասելիքները անընդհատ արդարացնել, որպեսզի ստանա նրանց կողմից լավ վերաբերմունք: Երբ ծնողը, օրինակ, իր չիրականացած հնարավորությունները պրոյեկտում է երեխայի վրա, և երեխան չունենալով տվյալ ոլորտին համապատասխան ընդունակություններ՝ իրական հնարավորություններից, ընդունակություններից դուրս են, կարող են առաջանալ շատ խնդիրներ՝ օր. Ինքնագնահատականի անկում,

տազնապայնության բարձր մակարդակ... Օր՝ «Դու ամենալավն ես նկարում, արտասանում», այսպես, երեխան գնալով դպրոց, առաջին դասարանում, նրա ինքնազնահատականը չի տուժում, սակայն անցնելով ավելի բարձր դասարաններ, պարզվում է, որ երեխաներ կան, որ ավելի բարձր առաջադիմություն ունեն, սկսում է ինքնազնահատականը կրել փոփոխություններ՝ իջնել: Կարող է առաջանալ «մոխրոտիկի բարդույթ» [4]:

Այս փոփոխությունները տեղի են ունենում աստիճանաբար՝ սկզբում, նրանց ֆանտազիաներում թվում է, թե կիրականացնեն այդ պահանջները, բայց աստիճանաբար կորցնում են ուսման հանդեպ հետաքրքրությունը, անընդհատ զիջում, խուսափում են, քանի որ մանկության շրջանում ընտանեկան դաստիարակությունը բավարար չի լինում հաղթահարել այս խնդիրները, և արդյունքում դրսևորվում է հաջորդ տարիքային փուլերում: Կոնֆլիկտային ընտանիքների դեպքում, ևս առաջանում են տարբեր խնդիրներ երեխայի վարքում, ձեռք են բերում ծնողների կողմից տրված վարքի մոդելները, ներքնայնացնում՝ կարող է երեխան դրսևորել ագրեսիվ, տազնապային վարք, ունենալ հաղորդակցման, շփման խնդիրներ, և, կախված երեխայի անձնային առանձնահատկություններից, խառնվածքից, կարող է դառնալ դեպրեսիվ, ամաչկոտ, ագրեսիվ, տազնապային: Արտաքին կոնֆլիկտից անցում է կատարվում ներքին կոնֆլիկտի: Կամ, երբ երեխան փորձում է արդարացնել ծնողի սպասելիքները՝ «լինի հնազանդ», կարող է բերել առողջական խաթարումների, ինչպես նաև պահանջումների բավարարման դեպրիվացիայի: Եվ, կարող է թվալ, թե երեխան հարմարված է, հանգիստ, այնինչ, կարող է ունենալ բարդույթներ [4]:

Ռիսկի գործոնների հաջորդ խումբը կապված է մանկական հաստատության հետ: Առաջին անգամ երեխան հանդիպում է օտար մարդկանց: Հետազոտությունները ցույց են տվել, որ դաստիարակը, սովորաբար, չի նկատում իրեն ուղղված երեխայի դիմումների 50 տոկոսը: Սա մի կողմից կարող է զարգացնել ինքնուրույնությունը, իսկ մյուս կողմից բացասաբար ազդել անվտանգության

պահանջմունքի բավարարման վրա՝ առաջացնելով տագնապ և հոգեւտմատիկ դրսևորումներ: Կարող են առաջանալ կոնֆլիկտներ նաև մանկական խմբերում [4]:

Հաջորդ ռիսկային գործոնը ծնողական ծրագրավորումն է: Մի կողմից այդ ծրագրավորման միջոցով երեխան յուրացնում է բարոյականության նորմերը, իսկ մյուս կողմից ձգտելով համապատասխանել ծնողների սպասումներին և արժանանանալ նրանց սիրուն, սկսում է ձևավորվել ըստ Է.Բեռնի «հարմարված երեխա», որը սկսում է ապրել ուրիշի կյանքով, ճնշվում է նրա ինքնուրույնությունը և նախաձեռնողականությունը, դառնում է անվստահ և տագնապային: Ծնողների մի մասը խրախուսում է երեխաների այդպիսի հակվածությունը, իսկ մյուս մասն, ընդհակառակը, ճնշում է այն՝ ամեն քայլափոխին արգելքներ հարուցելով երեխայի ինքնուրույն գործողությունների ճանապարհին: Ծնողների դաստիարակչական ավտորիտար, ինչպես նաև հակասական, անհետևողական ոճերը կարող են հանգեցնել ոչ միայն բնավորության թուլությունների, այլև պաթոլոգիական գծերի, ներոտիկ վիճակների: Մասնավորապես, կարող են էլ ավելի սրվել ընդգծված հոգեպաթոլոգիական գծերը, եթե երեխան այդպիսի ժառանգական նախահակվածություն ունի [4]:

Այսպիսով, մեծ է դերը սոցիալական ինստիտուտների, մասնավորապես ընտանիքի՝ որպես առաջնային սոցիալական միջավայր, անձի զարգացման, դաստիարակության գործում: Պետք է կարողանալ օգնություն ցուցաբերել ժամանակին, որպեսզի առաջադիմությունը պահպանվի երեխայի, քանի դեռ չի հասել վերջին՝ հուսահատության փուլին, և որ չկորցնի հավատը սեփական ուժերի հանդեպ: Դաստիարակության տարբեր ոճերի կիրառումը (դեմոկրատական, լիբերալ, ավտորիտար) իր ազդեցությունն է ունենում երեխայի տարիքային զարգացման փուլերում: Տարբեր ծնողներ երեխաների բանիմաց և ինքնուրույն լինելու այդ հակվածության նկատմամբ ոչ միանման վերաբերմունք են դրսևորում:

**ԳԼՈՒԽ 3. Ն/Դ ՏԱՐԻՔԻ ԵՐԵՒԱՆԵՐԻ ՀՈՒՋԱԿԱՄԱՅԻՆ ՈԼՈՐՏԻ
ԵՎ ՄԻՋԱՆՁԱՅԻՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԱԽՏՈՐՈՇՈՒՄ**

3.1. ՀՈՒՋԱԿԱՄԱՅԻՆ ՈԼՈՐՏԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՇՏԿՄԱՆ ԽԱՂԱՅԻՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

Խաղ 1 <<Ընկերությունը սկսվում է ժպիտից>>

Որպես ծանոթություն սկսում ենք «Ընկերությունը սկսվում է ժպիտից» խաղից, որի նպատակը խմբում դրական միջավայր ստեղծելն է: Շրջանաձև նստած երեխաները բռնում են ձեռքերը, նայում են կողքին նստած ընկերոջ աչքերի մեջ և հերթով միմյանց պարզում են աշխարհի ամենաբարի ժպիտը՝ առանց որևէ բառ ասելու:

Խաղ 2 <<Կծիկ>>

Հաջորդը «Կծիկ» խաղն է, որն ավելի է մտերմացնում երեխաներին և զարգացնում է հաղորդակցական հմտություններ: Այս խաղի ժամանակ ևս երեխաները շրջանաձև էին նստել: Ընտրել էի նարնջագույն մի կծիկ, որի ծայրը, մատիս շուրջ փաթաթելով, փոխանցում էի կողքս նստած երեխային՝ նրան տալով որևէ հարց (Ի՞նչ ես սիրում և այլն): Երեխան վերցնում էր կծիկը, փաթաթում էր մատին, պատասխանում էր հարցին, տալիս էր իր հարցը հաջորդ մասնակցին և փոխանցում կծիկը: Ամենավերջում կծիկը վերադարձավ ինձ մոտ: Վերջում երեխաները ուրախությամբ նայում էին, թե ինչպես է թելը բոլորիս միավորել և մեկ ամբողջություն դարձրել:

Խաղ 3 <<Հույզերի ճանաչում>>

Այլոց հուզական վիճակը հասկանալու, ինքնարտահայտվելու, վարքը շտկելու համար օգտագործեցինք «Հույզերի ճանաչում» խաղը:

- Խաղի առաջին փուլում յուրաքանչյուր երեխա հերթականությամբ որևէ հույզ էր մտածում և դիմախաղի միջոցով փորձում ցույց տալ այն: Իսկ մյուսները պետք է փորձեին պարզել, թե որ հույզն էր դա:

- Երկրորդ փուլում երեխաներին բաժանեցինք մեկական քարտ, որի վրա պատկերված էր որևէ հուզական իրավիճակ: Երեխաները, նայելով այդ պատկերներին, պետք է պատմեին, թե երբ և որ իրավիճակներում են լինում այդպիսին՝ նախադասությունը սկսելով «Ես ուրախանում եմ, երբ...», «Ես զայրանում եմ, երբ...», «Ես տխրում եմ, երբ...» և այլն:
- Երրորդ փուլում նրանք պետք է փորձեին հիշել և դիմախաղով, ժեստերով ցույց տալ այն իրավիճակները, երբ տխրում են, ուրախանում, զայրանում, զարմանում և այլն:

Որպես այս խաղի շարունակություն հաջորդ հանդիպման ժամանակ խաղացինք «Մարզում ենք հույզերը» խաղը: Երեխաներին խնդրում էինք լսել հրահանգը և ցույց տալ որևէ հույզ: Օրինակ՝

— Երեխաներ հիմա եկեք մռայլվենք ինչպես աշնանային ամպը, չար կախարդը, նեղացած մարդը: Կեցցե՛ք:

— Իսկ հիմա եկեք այնպես ժպտանք, ինչպես նվեր ստանալիս, ձեր սիրած խաղալիքով խաղալիս, մայրիկին տեսնելիս, ժպտանք ամառային արևին, մեր ընկերներին, գեղեցիկ ծաղկին: Կեցցե՛ք:

— Երեխաներ, իսկ ինչպե՞ս կզայրանա երեխան, ում խաղալիքը վերցրել են, ում պաղպաղակ չեն տվել, կամ այն մարդը, ում խբել են: Եկեք ցույց տանք: Կեցցե՛ք:

— Այժմ եկեք վախենանք այնպես, ինչպես անտառում կորած երեխան, գայլին տեսած նապաստակը, կատուն, ում վրա հաչում է չար շունը:

— Ցույց տվեք, ինչպես է հոգնում հայրիկը աշխատանքից հետո, տատիկը երկար քայլելուց հետո, ծանրոց բարձրացրած մարդը:

— Իսկ ինչպե՞ս է հանգստանում երեխան, ով շատ է օգնել մայրիկին և հոգնել է, ծանր աշխատանք է կատարել, շատ դաս է սովորել: Կեցցե՛ք, ամեն ինչ շատ ճիշտ կատարեցիք:

Խաղ 4 <<Ստոպ>>

Այս հանդիպման ժամանակ խաղացիք երկու շարժախաղ՝ լիցքաթափվելու և դրական հույզեր ստանալու համար: Առաջինը «Ստոպ» խաղն էր: Միացրեցինք որևէ ուրախ երաժշտություն և երեխաները սկսեցին պարել, շարժվել, ուրախանալ, սակայն երբ լսվում էր «ստոպ» բառը, նրանք պետք է քարանային և կանգնած մնային այնքան ժամանակ, մինչև երաժշտությունը նորից չմիանար:

Այս խաղային մեթոդիկայի կիրառումը հնարավորություն տվեց մեզ փաստելու, որ այս տարիքի երեխաները ակտիվ կերպով ոչ միայն մանրացնում էին իրենց հատկացված թղթերը, այլև այն տրորում: Մա կատարելով երկար կենտրոնացնում էին ուշադրությունը: Այս խաղի հաճախակի կիրառումը ոչ միայն լիցքաթափում է երեխաներին, այլ նաև զարգացնում է ձեռքի ափը լիարժեք կիրառելու կարողությունը: Անցկացման ընթացքում հետաքրքրական էր նաև այն փաստը, որ յուրաքանչյուր երեխա կենտրոնացված էր սեփական ապրումների վրա, ընթացքում անգամ չէին նկատում մեկ այլ երեխայի աշխատանքային ընթացքը: Խաղի մեջ ներգրավված 15 ներեխաներից յուրաքանչյուրը ամբողջությամբ մասնակցեցին խաղային գործընթացին, միայն նրանցից 3-ը արագ անցում էին կատարում հաջորդ փուլին, որը բնորոշում էր իրենց անձնային առանձնահատկությունը: Այսպիսով, կարող ենք փաստել, որ այս խմբակային, բայց միևնույն ժամանակ եսակենտրոն աշխատանքը հնարավորություն է տալիս երեխային կենտրոնանալով սեփական ապրումների վրա և խմբի աջակցման շնորհիվ ստանալ դրական լիցքաթափում և դրական հույզերի առաջացում:

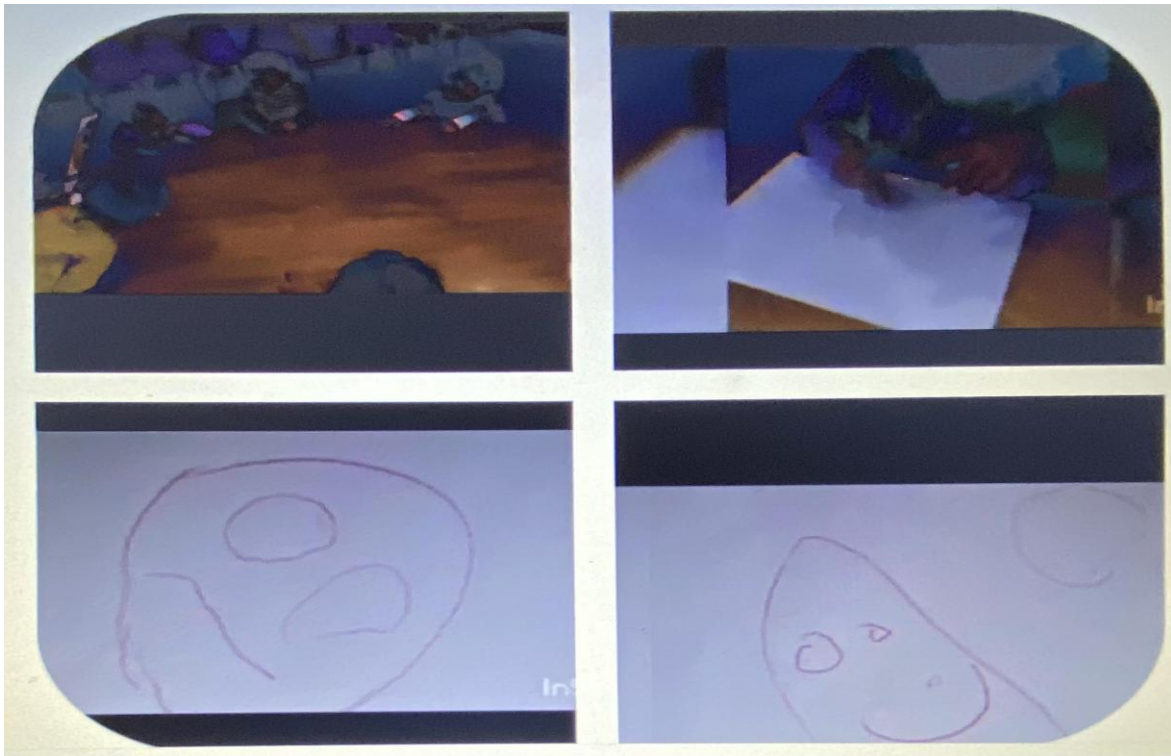
3.2. ՓՈՐՁԱՐԱՐԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ

Խաղը երեխայի կենսական գործունեության ամենից բնական ձևն է: Խաղի գործընթացում ձևավորվում է երեխայի և շրջակա աշխարհի միջև ակտիվ փոխներգործություն, զարգանում են նրա ինտելեկտուալ, հուզականային, բարոյական որակները, ամբողջովին ձևավորվում է նրա անհատականությունը:

Այս խաղերի ընթացքում սաները կարողանում են փոխհամաձայնության գալ, ընդհանուր որոշում կայացնել, համոզում են ստիպում են, իրականացնում է փոխադարձ վերահսկողություն, կարողանում են ռացիոնալ կերպով օգտագործել միջոցներ:

1. Խաղ «Հույզերի ճանաչում»: Խաղն օգնում է այլոց հուզական վիճակը հասկանալ, ինքնարտահայտվել, վարքը շտկել:

- Խաղի առաջին փուլում յուրաքանչյուր երեխա հերթականությամբ որևէ հույզ է մտածում և դիմախաղի միջոցով փորձում ցույց տալ այն: Իսկ մյուսները պետք է փորձեն պարզել, թե որ հույզն է դա:
- Երկրորդ փուլում երեխաներին բաժանում ենք մեկական քարտ, որի վրա պատկերված է որևէ հուզական իրավիճակ: Երեխաները, նայելով այդ պատկերներին, պետք է պատմեն, թե երբ և որ իրավիճակներում են լինում այդպիսին՝ նախադասությունը սկսելով «Ես ուրախանում եմ, երբ...», «Ես զայրանում եմ, երբ...», «Ես տխրում եմ, երբ...» և այլն:
- Երրորդ փուլում նրանք պետք է փորձեն հիշել և դիմախաղով, ժեստերով ցույց տալ այն իրավիճակները, երբ տխրում են, ուրախանում, զայրանում, զարմանում և այլն:

Հույզերի խաղը նպաստավոր պայմաններ է ստեղծում երեխաների հուզական լիցքաթափման, կրկնօրինակման և վերարտադրման համար: Առկա մեթոդիկայի կիրառման արդյունքում հնարավորություն ունեցանք դիտարկելու այն փաստը, որ երեխաների մեծամասնությունը հստակ տարբերակում է հույզերը և դրանց նպատակային կիրառումը:

Մեթոդիկայի կիրառման ընթացում պարզ դիտարկվում է այն, թե երեխաների մարմնի որքան հատվածն է կիրառվում արտահայտելու համար այն հույզերը, որոնք ներկայացվում են և բացի դիմախաղից Երեխաները ակտիվորեն կիրառում էին նաև ուսագլուխները և ձեռքերը, իսկ նկարելիս պատկերում միայն դիմախաղը:

Այսպիսով կարող ենք փաստել, որ հուզային լիցքաթափման գործընթացում երեխաները շատ հաճախ կիրառում են ոչ միայն դիմագծերը այլ նաև մարմնի այլ հատվածներ, հետևաբար շատ կարևոր է նաև կենտրոնանալ երեխայի մարմնի այլ մասերի վրա քանի որ դա կտա հնարավորություն հասնել լիարժեք լիցքաթափման:

3 տարեկան երեխաների հույզերի լիցքաթափման «Ստոպ» խաղի կիրառման արդյունքների վերլուծություն.

Խաղում կիրառվող այս մեթոդիկան հնարավորություն է տալիս նաև հասկանալ յուրաքանչյուր երեխայի անհատական առանձնահատկությունները կանգ առ և շարունակիր իմաստային ընկալման և մարմնային արտացոլման տեսանկյունից:

Հույզերի խաղը նպաստավոր պայմաններ է ստեղծում երեխաների հուզական լիցքաթափման, կրկնօրինակման և վերարտադրման համար: Առկա մեթոդիկայի կիրառման արդյունքում հնարավորություն ունեցանք դիտարկելու այն փաստը, որ երեխաների մեծամասնությունը հստակ տարբերակում է հույզերը և դրանց նպատակային կիրառումը: Մեթոդիկայի կիրառման ընթացքում պարզ դիտարկվում է այն, թե երեխաների մարմնի որքան հատվածն է կիրառվում արտահայտելու համար այն հույզերը, որոնք ներկայացվում են և բացի դիմախաղից երեխաները ակտիվորեն կիրառում էին նաև ուսագլուխները և ձեռքերը, իսկ նկարելիս պատկերում միայն դիմախաղը:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Հետազոտական աշխատանքը անցկացրել էմ Երևանի համար 33 մուր-մանկապարտեզում, այսպիսով ես այս աշխատանքում ներկայացրեցի հուզակային ոլորտի խաղի տեսակների ուսումնասիրություն և վերլուծություն, որի հիման վրա եկա հետևյալ եզրահանգմանը՝

- Խաղը հսկայական ազդեցություն ունի երեխայի զարգացման մեջ,
- Նախադպրոցականի ցանկացած գործունեություն նախ և առաջ հիմնված է նրա հուզական վիճակի վրա: Դրական հույզեր ստանալու դեպքում երեխայի համար բոլոր բարդ թվացող խնդիրները հեշտ են և հաղթահարելի: Հակառակ դեպքում նա լարվում է, ագրեսիվ դառնում, ամեն ինչից տագնապում, մեկուսանում և անհանգստանում: Անբարենպաստ հուզական վիճակը կարող է հանգեցնել հոգեկան շատ լուրջ տրավմաների:
- Խաղը լավագույն միջոցներից մեկն է երեխաների հուզակամային ոլորտի խնդիրները լուծելու համար, քանի որ խաղի ընթացքում կոնկրետանում են բացասական հույզերը, դառնում առարկայական, որը նկատելիորեն հեշտացնում է դրանցից ազատվելը:
- Խաղը տալիս է նաև մեծ հնարավորություն ճանաչելու սեփական հույզերը և հուզակամային ոլորտի խնդիրները կարգավորել:

Առաջարկություններ ծնողին

- Երեխան պետք է սովորի հասկանալ իր հույզերն ու զգացմունքները և պատմի ծնողին դրանց մասին, ուստի անհրաժեշտ է զարգացնել նրա հուզական ինտելեկտը:
- Թույլ տվեք երեխային ապրել իր հույզերը և մի արգելեք:
- Ցույց տվեք երեխային՝ ինչպես արտահայտել հույզերը տարբեր միջոցներով:
- Ապրումակցեք, ընդունելով երեխայի զգացմունքները:
- Բացատրեք ու առաջարկեք տարբերակներ՝ ծագած իրավիճակի լուծման համար:
- Այս ամենի միջոցով, երեխան, համոզվելով, որ մեծահասակը պատրաստ է նրան լսել, կարողանում է կիսվել իր մտքերով ու զգացմունքներով, վստահում և դիմում է ծնողին բարդ իրավիճակում:

- Սկզբում անհույս թվացող ամենաբարդ իրավիճակներն անգամ լուծվում են, երբ ծնողները ժամանակ ու ջանք են ներդնում՝ փորձելով հետևողականորեն կիրառել գիտակցված, դրական ծնողավարման մոտեցումներն ու հմտությունները:

Ծնողի հետ ունեցած ներդաշնակ փոխհարբերությունները երեխայի հետագա զարգացման կարևորագույն հիմնաքարերն են:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Աղաբեկյան Լ., Վարդանյան Ա. - Գիտակցված ծնողավարում արտակարգ իրավիճակներում. ձեռնարկ ծնողների համար, ՅՈՒՆԻՍԵՖ Հայաստան, «Ծնողի դպրոց» ՀԿ, 2020թ.
2. Աղայան Ղ., Երկերի ժողովածու, հատոր 4, -Եր.: «Հայպետհրատ», 1963, -684 էջ:
3. Խուրդյան Ա., Երեխաների հետ հոգեբանական աշխատանքի ուղեցույց:
Մեթոդական ձեռնարկ հոգեբանների և մանկավարժների համար.- Եր.: ՎԵԼԱՍ Պրինտ ՍՊԸ., 2018.- 188 էջ:
4. Նալչաջյան Ա.Ա., Ընդհանուր հոգեբանության հիմունքներ, -Եր.: Լույս, 1991, - 512: 4.
5. Крайг, Грэйс Психология развития / Грэйс Крайг, Дон Бокум: науч. ред. пер. Т. В. Прохоренко. - 9-е изд. - Санкт-Петербург: Питер, 2018. - 939 с.
6. Ларри Хьел, Дениел Зиглер Теории личности. М., 2011. 608 с.
7. Обухова Л. Ф. / Детская (возрастная) психология / Учебник. - М., 1996, - 374с.
8. Пиаже Жан. / Психология интеллекта. – СПб.: Питер, 2003. - 192с.
9. <https://www.arlis.am/documentview.aspx?docid=152575>Նախադպրոցական կրթության պետական կրթական չափորոշիչը հաստատելու մասին: